

Hvorfor er noen blind for vitenskapelig utvikling?

Hjorddal har plukket ut én setning fra vårt tilsvaret til tannlege Stein Brox-Nilsen (Tidende 2015; 125: 375–76) og gjør den til en slik hovedsak at han benytter den som overskrift. Det er mulig at tonen i vårt innlegg bar preg av at vi nå er ganske lei av å diskutere Torgersen-saken med personer som er komfortable med sin gamle fascinasjon om betydningen av bittsporet i brystet på offeret som grunnlag for Torgersens skyld. Det finnes øyensynlig ikke noe behov eller ønske hos disse personene om å øke sitt kunnskapsgrunnlag. Det er trist når en høyt utdannet akademiker som Olav Hjortdal tilhører denne gruppen og ikke viser tegn til nysgjerrighet og vitebegjærighet om utviklingen som har skjedd innen bevisvurdering siden 1957.

Overtannlege Hjortdal stiller bare spørsmål om ting som ble redegjort for i tilsvaret til Brox-Nilsen. For eksempel kan han ikke forstå hvorfor Torgersen «er livredd for å gå i en felle» hvis hans DNA gir «match» med noen oppbevarte hårstrå av ukjent opprinnelse. Årsaken forklarte vi nøye til Brox-Nilsen og opplyste han om at det ligger et stort dokument om problemstillingen på Torgersens hjemmeside (<http://torgersensaken.no/ressurser/>).

Både domfellelsen av Torgersen i 1958 og avslaget på gjenopptakelsesbegjæringen i 2001 bygde på at det var mulig å trekke holdbare slutninger om sannsynlige sammenhenger mellom funnene på offeret og åstedet og spor på Torgersen. Dette er noe Hjortdal holder fast ved når det gjelder avføringsbeviset. Ståle Eskeland har ikke naturvitenskapelig bakgrunn, men har arbeidet med samfunnsvitenskapelige problemstillinger og har gjort det klart at grunnleggende forutsetninger for å kunne konkludere med reell sammenheng mellom to forhold ikke forelå. Sammen med advokat Erling Moss engasjerte han derfor en rekke fremstående forskere fra ulike fagområder (medisin, biologi, kjemi, fysikk, statistikk, odontologi) med sikte på å få vurdert best mulig verdien av de tre tekniske bevisene. En av disse var Per Brandtzæg.

Per Brandtzæg har hatt tarmen og dens sekreter som forskningsfelt i mer enn 40 år. Han ble derfor anmodet om å kvalitetssikre holdbarheten av avføringsbeviset og det tok mindre enn en time å komme til en klar konklusjon. Det fantes overhodet ikke noe faglig grunnlag for å påstå, slik de sakkyndige hadde gjort i 1958, at avføringsbeviset knytter Torgersen til drapet. Avføringen på Torgersens sko inneholdt hårstrå, noe som tydet på at den kom fra dyr. Ingen vitenskapelig metode viste at det var menneskelig avføring. Funn av pallisadeceller fra erteskill i denne avføringen og i avføring på liket, er ikke noe holdbart bevis. Hvor mange av Oslos befolkning var det som spiste mat med erter på den tiden, og hvor mange katter og hunder fikk middagsresten som inneholdt erter? Det brune materialet på Torgersens klær og fyrstikkeske ble ikke engang vist å være avføring med tilgjengelige metoder.

Så vidt vi har kunnet bringe på det rene, hadde tannlege Ferdinand Strøm ingen vitenskapelig skolering. Men han hadde anerkjent erfaring fra identifikasjon av krigsofre gravlagt på Trandum. I Torgersen-saken var det en helt annen problemstilling; nemlig vurdering av merker i bløtt vev etter et bitt i offerets ene bryst. Det ville ikke være unaturlig om Strøm følte seg smigret over å få et så viktig oppdrag om å identifisere en mulig morder.

Professor Morten Harboe, tidligere dekanus ved Det medisinske fakultet og fortsatt aktiv forsker på Rikshospitalet i en alder av 86 år, var som stipendiat ved Rettsmedisinsk institutt til stede i retten i 1957. Han har skrevet om dette i en kronikk i Dagsavisen: «Minner fra en dag i retten» (27.02.2014, s. 4). Vi siterer hvordan Torgersens forsvarsadvokat forsøkte å stille Strøm kritiske spørsmål: «Blom spurte Strøm om hvor ofte han hadde gjort slike undersøkelser i bløtt vev og om erfaring med hvor sikker konklusjonen ville være. Strøm ble urolig og kunne ikke gi noe godt svar. Han kunne heller ikke vise til at han hadde erfaring med slikt arbeid. I sakkyndiguttalelsen skrev Strøm at merket

i brystet var etter «et såkalt lystbitt». Blom spurte Strøm om hvordan han kunne se det. Strøm kunne ikke svare på dette.»... «Å si at det var «et såkalt lystbitt» er ikke nøytralt og betyr språklig å uttale seg om hvorfor biteren bet. Det kunne jo ikke Strøm se»... «Det gjorde sterkt inntrykk på meg at en viktig del av Strøms sakkyndiguttalelse var dårlig begrunnet og førte til at jeg syntes det var som om bevismakten i sakkyndiguttalelsen smuldret bort. Svarene Strøm ga på Bloms spørsmål viste at Strøm ikke hadde noe faglig sikkert grunnlag for å skrive at bittmerket i offerets bryst var «identisk med mistenkte Fredrik Ludvik Fasting Torgersens tenner». Det var dramatisk, og det er derfor jeg husker det.».

Strøm hadde altså ingen erfaring med å tolke bittspor i hud, i motsetning til det Tore Solheim hevder i sitt svar til oss i Tidende (2015; 125: 377–78). Vi skrev i vårt tilsvaret til Brox-Nilsen om den forskningen som er gjort ved universitetet i Buffalo med standardiserte bittmodeller, og refererte til at noen av de amerikanske «Innocence Projects» i ettertid (ved testing av oppbevart DNA) har vist at bittspor i hud kan føre til mange feilaktige dommer – opptil 90 prosent. Det kom nettopp en ny rapport som viser at avgjørelser basert på mikroskopisk analyse av hårprøver har bidratt til mer enn 90 prosent feilaktige dommer, flere med henrettelse til følge. Så gamle «sannheter» står for fall. Naturvitenskapen og rettsvitenskapen er i stadig utvikling.

Da vil vi til slutt bare stille Hjortdal et enkelt spørsmål som kan besvares med ja eller nei: Tror han at Torgersen ble dømt på et bevisgrunnlag som tjener rettssikkerheten til ære, slik at bevisene mot ham berettiger den fellende dommen fra 1958?

*Professor Per Brandtzæg,
Avdeling for patologi, Oslo
universitetssykehus, Rikshospitalet
per.brandtzag@medisin.uio.no*

*Professor Ståle Eskeland,
Det juridiske fakultet, Universitetet Oslo
stale.eskeland@jus.uio.no*